

VÝVOJ ÚSTAVNEJ SŤAŽNOSTI V ČESKEJ A SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

LUCIA NEDZBALOVÁ

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Slovenská republika.

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá vývojom inštitútu ústavnej sťažnosti v Českej a Slovenskej republike po zániku Československej federácie. Zameriava sa na jednotlivé spojovacie elementy v oboch právnych úpravách, súvisiace s predchádzajúcou existenciou spoločného štátu. Na druhej strane venuje pozornosť ich najvýznamnejším rozdielom. Upozorňuje taktiež na problematické skutočnosti, ktoré sa v nich vyskytujú a navrhuje možnosti, ako by ich bolo potrebné riešiť.

Key words in original language

ústavnosť, ústavná sťažnosť, Ústavný súd,

Abstract

The paper deals with the institute of the constitutional complaint in the Czech and the Slovak republic after dissolution of the Czechoslovakian federation. It focuses on the connecting elements of the both legal regulations related with the existence of the common state. On the other hand it pays attention to their most significant differences. It also emphasizes the problematic matters which occur in this field and offers the proposals to solve them.

Key words

Constitutionality, constitutional complaint, Constitutional court.

1. ÚVODOM

Možno povedať, že pojem ústavná sťažnosť je definovaný azda každým odborníkom právnej vedy, ktorý sa zaoberá ústavným právom. Najčastejšie je ústavná sťažnosť považovaná za špecifický a subsidiárny prostriedok k ochrane ústavne zaručených základných práv a slobôd, kde aktívne legitimovaným subjektom môže byť fyzická alebo právnická osoba, ak tvrdí, že bolo porušené jej základné právo alebo sloboda.²

¹ Tento príspevok predstavuje výstup z riešenia čiastkovej úlohy z grantového projektu VEGA č. 1/0692/12 - Ústavné princípy a ich vplyv na tvorbu a realizáciu práva.

² PALÚŠ, I. - SOMOROVÁ, E. *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ, 2008. s.456.

Najšpecifickejším znakom ústavnej sťažnosti je to, že o nej rozhoduje Ústavný súd, keďže ide o orgán, ktorý je konštituovaný priamo Ústavou a ktorý zasahuje do činnosti zákonodarnej výkonnej aj súdnej moci. Ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti a tá je poskytovaná aj v konaní o sťažnostiach. Zavedením individuálnych sťažností plní Ústavný súd vedľa funkcie strážcu ústavnosti i funkciu strážcu základných práv.³

Ústavná sťažnosť je jedným z najzásadnejších inštitútov ústavného súdnictva v Českej aj Slovenskej republike, čo potvrdzuje aj množstvo jej podaní v oboch týchto štátoch.

2. ÚSTAVNÁ SŤAŽNOSŤ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Právna úprava ústavnej sťažnosti pred účinnosťou ústavného zákona 90/2001 Z. z.

Ústavná sťažnosť je v Ústave Slovenskej republiky zakotvená v čl. 127. V zákone č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Ústavnom súde“) ju upravujú § 49 – 56. Pôvodný čl. 127 Ústavy bol koncipovaný : „Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach proti právoplatným rozhodnutiam ústredných orgánov štátnej správy, miestnych orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ktorými boli porušené základné práva a slobody občanov, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.“

To znamená, že v čase od zriadenia Ústavného súdu až do prijatia ústavného zákona č.90/2001 Z. z. (ktorý nadobudol účinnosť 1.1. 2002) ktorým bol zmenený koncept ústavnej sťažnosti, mohol Ústavný súd rozhodovať len o sťažnostiach proti právoplatným rozhodnutiam ústredných orgánov štátnej správy, miestnych orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ktorými boli porušené základné práva a slobody občanov. Teda nebolo možné podať sťažnosť proti rozhodnutiu, opatreniu alebo inému zásahu všeobecného súdu.⁴ To malo za následok, že Ústavný súd uplatňoval túto svoju právomoc len vo veľmi obmedzenom rozsahu a to znižovalo účinnosť ochrany ústavnosti.

³ WAGNEROVÁ, E. *Ústavní soudnictví: vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu*. Praha: LINDE, 1996. s. 67.

⁴ Pozri napr. sp. zn. I. ÚS 54/1994 zo 7. Novembra 1994: „Všeobecné súdy ak konajú v medziach svojich právomocí, nemožno považovať ani za jeden z orgánov uvedených v čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky a v § 49 zákona NR SR č. 38/1993 o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov.“

Ďalším výrazným obmedzením bolo to, že jednotliviec (fyzická alebo právnická osoba) nemohol napádať konanie, nekonanie, prípadne inú nečinnosť daných orgánov, keďže mohol napádať len právoplatné rozhodnutia.

Za problém bolo považované taktiež to, že Ústava neupravovala účinky rozhodnutí Ústavného súdu o ústavných sťažnostiach a ponechávala túto úpravu na zákon o Ústavnom súde.

Už v rannom období fungovania začal Ústavný súd vytvárať právne pravidlá aj v konaní o ústavných sťažnostiach. Za jeden z nevyhnutných predpokladov na ďalšie konanie o ústavnej sťažnosti Ústavný súd považoval zistenie príčinnej súvislosti medzi právoplatným rozhodnutím ústredného orgánu štátnej správy, miestneho orgánu štátnej správy, orgánu územnej samosprávy s označeným základným právom a slobodou porušenie ktorých sťažovateľ namieta.⁵

Ústavný súd ešte pred účinnosťou novely 90/2001 Z. z. uviedol, že konanie o ústavnej sťažnosti možno podať len na návrh fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá tvrdí, že boli porušené jej základné práva a slobody, a nie na návrh tretej osoby.

Hoci pôvodné znenie čl. 127 ústavy neumožňovalo podanie sťažnosti proti rozhodnutiu všeobecného súdu, táto možnosť bola zabezpečená cez konanie o podnete podľa čl. 130 ods. 3 Ústavy.⁶

Náležitosti podnetu pritom boli rovnaké ako náležitosti návrhu na začatie konania. Veľmi dôležité bolo v petite podnetu konkretizovať ústavnú normu, ktorej porušenie sa dotklo porušenia práv fyzickej osoby alebo právnickej osoby. Existuje rozhodnutie Ústavného súdu, ktorým sa odmietol podnet fyzickej osoby na začatie konania kvôli tomu, že sa ním namietalo porušenie nepatričného článku ústavy (II. ÚS 28/97).

Rovnako, ako v prípade ústavnej sťažnosti, bolo potrebné dokázať príčinnú súvislosť medzi namietaným konaním opomenutím alebo rozhodnutím štátneho orgánu a konkrétnym ústavným právom alebo slobodou. V prípade, ak ústavný súd zistil, že takáto príčinná súvislosť neexistuje, podnet odmietol pre jeho zjavnú neopodstatnenosť.

⁵ I. ÚS 50/1996: „...Neexistencia tejto príčinnej súvislosti znamená, že rozhodnutím príslušného orgánu sa ani nevytvorila možnosť porušenia základného práva alebo slobody, ktorú by Ústavný súd SR v konaní o sťažnosti mohol preskúmať a podľa § 57 ods. 1 zákona o Ústavnom súde o nej aj meritorne rozhodnúť.“

⁶ „Ústavný súd môže začať konanie aj na podnet právnických alebo fyzických osôb, ak namietajú porušenie svojich práv.“

Rozdiel medzi podnetom a návrhom na začatie konania bol v prvom rade v tom, že dôjdením podnetu na ústavný súd sa konanie nezačínalo (ako v prípade návrhu na začatie konania), ale vznikali dôležité tzv. predprocesné vzťahy medzi Ústavným súdom a podnecovateľom. Ústavný súd rozhodoval pri podnete o tom či konanie vôbec začne, avšak v prípade návrhu, či ho prijme na ďalšie konanie.

Aby Ústavný súd založil svoju právomoc v konaní o podnete, pisateľ podnetu musel namietat' výlučne porušenie ústavnosti (nie zákonnosti).⁷

Už vtedy však existovalo napätie medzi Ústavným súdom a všeobecnými súdmi a týkal sa rozdielného výkladu čl. 130 ods. 3. Túto situáciu okomentoval napr. aj prof. J. Mazák, keď uviedol, že „právnické osoby a fyzické osoby sa spravidla nemôžu inak domáhať ochrany ústavnosti ako podnetom podľa čl. 130 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky. Takúto úpravu nepovažujeme za správnu a jedným z príkladom takej nevhodnosti je veľmi diskutovaná otázka možnosti zrušovania rozhodnutí všeobecných súdov, ktorá podľa súčasnej úpravy postupu ústavného súdu v konaní o prijatom podnete sa nedá jednoznačne vylúčiť ani potvrdiť.“⁸

Kým najvyšší súd podnet chápal ako čisto procesné ustanovenie (čo vyplývalo aj zo zaradenia podnetu do čl. 130 ods. 3 Ústavy), ktoré nezakladalo novú právomoc ústavného súdu a bolo ho teda možné uplatňovať iba v medziach čl. 125 až 129 ústavy, prax a príslušná judikatúra ústavného súdu zodpovedala úplne inému chápaniu tohto ustanovenia ústavy.

V judikatúre Ústavného súdu bola takáto situácia riešená v prospech názoru, podľa ktorého Ústavný súd po vyslovení porušenia ústavnosti nebol oprávnený zrušovať rozhodnutia všeobecných súdov, ani iných orgánov verejnej moci. Základným argumentom na tento postoj

⁷ Svoje úvahy zhrnul vo veci II. ÚS 36/2000: „Ústavný súd nemá právomoc preskúmať zákonnosť konania a rozhodovania všeobecných súdov (I. ÚS 138/93; I. ÚS 6/97; I. ÚS 18/97; I. ÚS 36/99; I. ÚS 37/99). Ústavný súd nepreskúma ani námietky týkajúce sa porušovania tých práv, ktoré sa FO a PO osobám ustanovujú Občianskym zákonníkom, Občianskym súdnym poriadkom, ak namietané porušovanie práv nemôže znamenať porušenie základného práva alebo slobody zaručených ústavou alebo medzinárodnou zmlouvou podľa čl. 11 Ústavy SR. Fyzická osoba musí na svoju ochranu využiť predovšetkým právne prostriedky, ktoré priznáva procesný predpis, na základe ktorého sa konanie pred všeobecným súdom uskutočňuje. Ústavný súd teda nemá právomoc preskúmať zákonnosť konania všeobecného súdu a podľa svojej konštantnej judikatúry nie je ani príslušný rozhodovať o náhrade škody, ku ktorej malo dôjsť na základe prípadného protizákonného postupu všeobecného súdu.“

⁸ MAZÁK, J. Otvorené otázky právnej úpravy konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. In Ústavnosť a politika, č.1, 1999, s. 16.

judikatúry je stanovisko, podľa ktorého nie je mysliteľné zasahovať do nezávislosti a nestrannosti všeobecných súdov aj zrušovaním ich rozhodnutí. Nápravu neústavnosti preto ponechal ústavný súd na všeobecných súdoch v rozsahu, v ktorom to umožňujú procesné poriadky upravujúce postup pred nimi.

Myslím si však, že to bolo najmä z dôvodu, že neexistovalo ustanovenie, ktoré by výslovne upravovalo možnosť zrušovania rozhodnutí iných štátnych orgánov. Ako sebakriticky priznal aj vtedajší (a zároveň súčasný) sudca Ústavného súdu Ľ. Dobrík, tento Rubikon mohol byť judikatúrou Ústavného súdu preklenutý v záujme štandardnej a aktívnej ochrany základných práv a slobôd.⁹

Takáto situácia nebola preklenutá aj napriek doplneniu § 31a do zákona o ústavnom súde: „Na konanie a rozhodovanie o prijatom podnete sa primerane použijú ustanovenia upravujúce konanie o ústavných sťažnostiach.“ Pôvodný § 57 ods. 1 zákona o ústavnom súde, ktorý patrilo k ustanoveniam upravujúcim konanie o sťažnostiach znel: „Ak Ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, v náleze vysloví, ktoré základné právo alebo sloboda a aké ustanovenie Ústavy alebo ústavného zákona boli porušené a akým konaním k tomuto porušeniu došlo, a napadnuté rozhodnutie zruší.“ Aj napriek tomu, že sa v literatúre objavovali ojedinelé názory, že toto ustanovenie je použiteľné aj na zrušenie rozhodnutia všeobecných súdov, v praxi však k tomu nedochádzalo, aj keď ústavný súd vyslovil porušenie ústavnosti. Pritom podnet nebol ani v medzinárodnom meradle nebol považovaný za účinný vnútroštátny prostriedok ochrany základných práv a slobôd.

V praxi sa však veľmi často stávalo, najmä v úplne prvých rokoch činnosti Ústavného súdu, že podstatná časť podaní od občanov nebola ani ústavnou sťažnosťou, ani podnetom na začatie konania. Zvyčajne išlo o riešenie najrozmanitejších otázok, ktoré nepatrili do právomoci Ústavného súdu (aj keď občania svoje podanie označili ako sťažnosť alebo ústavná sťažnosť). Zákon NR SR č. 293/1995 Z. z., ktorý novelizoval zákon o ústavnom súde zaviedol ustanovenie § 23a, na základe ktorého sudca môže podanie odložiť, ak zistí, že nejde o návrh ani o podnet na začatie konania. Uvedené oprávnenie bolo využívané aj pri vybavovaní ústavných sťažností, ak nespĺňajú zákonné požiadavky.

Zaujímavá situácia nastala 1. júla 2001. Vtedy stratil účinnosť čl. 130 ods. 3 Ústavy. Článok 127, ktorého predmetom bola ústavná sťažnosť v pôvodnej podobe ustanovenej Ústavou SR, stratil účinnosť až 1. januára 2002. Od 1. júla 2001 nemohli osoby podnetom namietnuť porušenie svojich práv a Ústavný súd nemal pôsobnosť konať o podnete. O ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 ústavného zákona č.

⁹ DOBRÍK, Ľ. *K otázke subsidiarity v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*. In 15 rokov Ústavy Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ, 2008. s. 281.

90/2001 Z. z. mohol začať konať až od 1. januára 2002. V čase od 1. júla do 31. decembra 2001 mali osoby právo na ústavnú sťažnosť proti právoplatným rozhodnutiam ústredných orgánov štátnej správy, miestnych orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ktorými boli porušené základné práva a slobody občanov, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd. V druhom polroku 2001 sa právo osôb predložiť Ústavnému súdu svoju vec na rozhodnutie výrazne obmedzilo. Až od 1. januára 2002 vznikla pôsobnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky konať o ústavnej sťažnosti podľa ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. Toto obdobie bol preklenené tzv. súdnym aktivizmom Ústavného súdu a existuje aj judikatúra z tohto obdobia.

Právna úprava sťažností od účinnosti ústavného zákona 90/2001 Z. z.

Aj s ohľadom na dôvodovú správu k čl. 127 Ústavy, účelom jeho novelizácie bolo zásadne rozšíriť ústavnú ochranu fyzických a právnických osôb v Slovenskej republike a priblížiť ústavnú úpravu medzinárodnému štandardu a judikatúre medzinárodných orgánov na ochranu základných ľudských práv a slobôd (napr. Európskeho súdu pre ľudské práva). Podľa novelizovaného čl. 127 „Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.“

V súčasnosti sú kritike podrobované najmä tieto tri aspekty právnej úpravy ústavných sťažností:

Lehota na podanie sťažnosti

„Sťažnosť možno podať v lehote dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia, oznámenia opatrenia alebo upovedomenia o inom zásahu. Lehota sa počíta odo dňa, keď sa poškodený mohol o opatrení alebo inom zásahu dozvedieť.“ (§ 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde).

Ústavný súd k predmetnej dvojmesačnej lehote na podanie sťažnosti uviedol: „Lehota dvoch mesiacov na podanie sťažnosti ústavnému súdu podľa § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde by mala podľa názoru ústavného súdu vyjadrovať dobu, ktorá je postačujúca na uplatnenie účinnej ústavnej ochrany sťažovateľom a zároveň rešpektuje aj princíp právnej istoty.“ (III. ÚS 186/02).

Lehota dvoch mesiacov na podanie sťažnosti je často považovaná za neprímerane krátku¹⁰ a nenastolujúcu rovnováhu medzi princípom právnej istoty a trvaním doby, v ktorej si sťažovateľ má šancu uvedomiť že jeho základné právo alebo sloboda boli porušené. S takouto úvahou možno za súčasného stavu v Slovenskej republike len súhlasiť. Treba si uvedomiť, že nie každý sťažovateľ je osoba s právnickým vzdelaním a právne vedomie sťažovateľov nie je na takej úrovni, pre ktorú by bola lehota dvoch mesiacov na podanie sťažnosti postačujúca.

Princíp subsidiarity

Princíp subsidiarity v konaní o sťažnostiach je vyjadrený v čl. 127 Ústavy ako aj v § 49 zákona o ústavnom súde, ktorý zároveň špecifikuje, že sťažnosť možno podať proti právoplatnému rozhodnutiu, opatreniu alebo inému zásahu, ktorým boli porušené základné práva a slobody fyzickej alebo právnickej osoby. Táto subsidiarita je podporená aj tak, že ústavný súd odmietne ústavnú sťažnosť bez meritórneho prerokovania, ak sťažovateľ nevyčerpal opravné prostriedky, alebo iné právne prostriedky, ktoré mu zákon na ochranu jeho základných práv alebo slobôd účinne poskytuje a na ktorých použitie je sťažovateľ oprávnený podľa osobitných predpisov (§ 53 zákona o ústavnom súde). Ide vlastne o druhý predpoklad, ktorý musí byť splnený na to, aby bola daná právomoc Ústavného súdu v konaní o sťažnostiach. Z toho vyplýva, že v konaní o ústavných sťažnostiach je vytvorená osobitná procesná podmienka, ktorej podstata spočíva v tom, že ústava preferuje ochranu základných práv a slobôd inými, všeobecnými súdmi.

Ústavný súd vo veci sp. zn. II. ÚS 147/02 poznamenal, že princíp subsidiarity právomoci ústavného súdu vylučuje, aby si sťažovateľ vybral spôsob ochrany svojho základného práva a orgán verejnej moci, pred ktorým ho uplatní. Takáto formulácia má svoju logiku, avšak zároveň je potrebné, aby ústavná sťažnosť bola účinným prostriedkom ochrany základných práv a slobôd.

Otázka výkladu čl. 127 ods. 1 (resp. výkladu slovného spojenia „ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd“) a jeho aplikácie v praxi sa často stávala predmetom sporu medzi odborníkmi právnej vedy. Je pravda, že Ústavný súd Slovenskej republiky od princípu subsidiarity odvodil celý rad podmienok, z ktorých nesplnenie jednej má za následok odmietnutie ústavnej sťažnosti.¹¹ Ústavný súd už na

¹⁰ Pozri napr. DRGONEC, J. *Ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010. s. 194 – 196. KUPCOVÁ, Z. *Účinnosť ústavnej sťažnosti z pohľadu lehoty na jej podanie*. In *Justičná revue*, 55, 2003, č. 5, s. 503 – 513.

¹¹ DRGONEC, J.: *Procesnoprávne pravidlá v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky (Druhá časť)*, In: *Justičná revue*, 2006, č. 11, s. 1649.

predbežnom prerokovaní sťažnosti určuje, o čom rozhoduje a o čom nerozhoduje.

Veľmi často spomínaným rozhodnutím týkajúcim sa tejto problematiky je uznesenie sp. zn. II. ÚS 54/02 zo 17. apríla 2002. Ústavný súd predbežne prerokoval sťažnosť na neverejnom zasadnutí senátu a odmietol ju pre nedostatok právomoci. „Iný súd“ charakterizoval takto: „Iným súdom nemožno podľa čl. 127 ods. 1 ústavy rozumieť len iný súd v zmysle inštančného postupu v rámci všeobecného súdnictva. To by muselo byť výslovne upravené napríklad tak, že právomoc ústavného súdu vzniká vtedy, ak už nie je možné proti rozhodnutiu, opatreniu alebo inému zásahu všeobecného súdu použiť opravný prostriedok (prípadne riadny opravný prostriedok). Základným ústavným predpokladom na vznik právomoci ústavného súdu v konaní o sťažnostiach je to, aby o ochrane tvrdeného porušenia základného práva alebo slobody nerozhodoval iný súd. Tento predpoklad nie je splnený ako sa domnieva sťažovateľ, vyčerpaním riadnych opravných prostriedkov.“

Podľa niektorých autorov je uvedený právny názor Ústavného súdu SR vyslovený krátko po tom, čomu boli významne rozšírené právomoci, neakceptovateľný, v rozpore s podstatou sťažnosti podľa čl. 127 Ústavy SR¹² a interpretácia čl. 127 ods. 1 v judikatúre Ústavného súdu SR nejednotná.¹³

Iní však plne zastávajú názor Ústavného súdu: „Opačný záver, že iný súd tu nie je, ak niet zákonnej možnosti použiť riadny alebo mimoriadny opravný prostriedok, by viedol k neprípustnému rozširovaniu sústavy všeobecného súdnictva o ústavný súd, ktorý by navyše získal pozíciu ďalšej opravnej, tretej (ak nie je prípustné dovolanie) alebo dokonca štvrtej opravnej inštancie (vo veciach, v ktorých je dovolanie prípustné).“¹⁴

Je pravda, že vzťah Ústavného súdu Slovenskej republiky a všeobecných súdov sa nezakladá na hierarchickom princípe. Ústavný súd nie je oprávnený svojím konaním a rozhodovaním nahrádzať rozhodovaciu činnosť všeobecných súdov a tiež nie je oprávnený si aťrahovať rozhodnutie vo veciach, ktoré patria do právomoci všeobecných súdov a nemôže konať o ústavnej sťažnosti z vlastnej iniciatívy.¹⁵ Podľa čl. 124 je však Ústavný súd nezávislým

¹² Napr. KUPCOVÁ, Z. - PECNÍKOVÁ, M.: *Ústavný súd Slovenskej republiky a princíp subsidiarity*, In: *Justičná revue*, 2003, č.6-7, s. 612-628.

¹³ VALKO, E. - TOMLAINOVÁ, A.: *Ústavná sťažnosť podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky*, In: *Justičná revue*, 2004, č. 12, s. 1316-1329.

¹⁴ MAZÁK, J.- GAJDOŠÍKOVÁ, E.: *Ochrana základných práv a slobôd na základe sťažnosti podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky*, In: *Právny obzor*, č.3, 2002, s. 195.

¹⁵ BALOG, B.: *Vzťah Ústavného súdu Slovenskej republiky a všeobecného súdu pri konaní o ústavnej sťažnosti – pod dojmom jedného nálezu*

orgánom ochrany ústavnosti a tento článok je považovaný za dôležité interpretačné pravidlo. To zakladá podľa viacerých autorov právomoc Ústavného súdu vysloviť, že iný orgán verejnej moci porušil Ústavu SR a taktiež vyvodíť zodpovednosť z takého konania.

Ešte v prvých rokoch fungovania Ústavného súdu SR vyslovil Ústavný súd právny názor, podľa ktorého „zotrvať na požiadavke, aby predkladateľ podnetu vyčerpал ešte pred začatím konania pred Ústavným súdom všetky prostriedky, ktoré poskytuje zákon č. 80/1992 Zb., by mohlo viesť k predĺženiu porušovania Ústavou priznaného práva.“ V súčasnosti je však dávany do popredia princíp subsidiarity, čo je podľa môjho názoru aj dôsledkom preťažnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky. K tomu je však potrebné povedať, že už v čase konštituovania Ústavného súdu mu bol Ústavou priznaný veľmi široký rozsah jeho právomocí. V ďalšom období existenciu Ústavného súdu došlo ešte k rozšíreniu jeho právomocí najmä prostredníctvom už spomínaného ústavného zákona č. 90/2001 Z. z., ktorý niektoré právomoci Ústavného súdu rozšíril a štyri nové zaviedol. Napriek tomu, že tým istým ústavným zákonom došlo k zvýšeniu počtu sudcov Ústavného súdu, nemôžeme povedať, že došlo k posilneniu právnej istoty v oblasti ochrany ústavnosti. Myslím si, že keby došlo k preneseniu niektorých právomocí na iné orgány verejnej moci, Ústavný súd by mal možnosť rozhodovať efektívnejšie a kvalitnejšie, a to aj v predmetnom konaní o sťažnostiach.

Na inom mieste Ústavný súd v odôvodnení už spomínaného uznesenia sp. zn. II. ÚS 54/02 uvádza: „Ústavný súd je oprávnený posúdiť neústavnosť konania, resp. rozhodovania všeobecných súdov, t.j. či v konaní pred nimi nedošlo k porušeniu procesnoprávných princípov konania (čl. 46 – 50 ústavy). Táto právomoc ústavného súdu však nie je spojená so vznikom oprávnenia a povinnosti hodnotiť právne názory všeobecných súdov, ku ktorým dospeli na základe výkladu a uplatňovania zákonov, v tomto prípade §13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ako sa toho domáha sťažovateľ.“ Takúto formuláciu Ústavný súd použil v mnohých jeho rozhodnutiach a stalo sa súčasťou jeho stabilnej judikatúry.

Ústavný súd teda začal vyjadrovať právny názor, ktorým nepreskúmava rozhodnutia všeobecných súdov, ktorými boli porušené práva hmotného charakteru a ochranu poskytuje len v prípadoch porušenia procesnoprávných princípov konania, ktoré sú deklarované čl. 46-50 Ústavy. Dané pravidlo nie je teda výslovne uvedené v Ústave Slovenskej republiky, ani v zákone o ústavnom súde, ale vyplynulo zo samotnej judikatúry Ústavného súdu. Toto pravidlo je často odôvodnené tým, že nemôže nastať situácia, aby boli porušené len hmotné práva, aby zároveň neboli dotknuté aj procesné práva. Ak sa teda sťažovateľ nedomáha aj porušenia základného práva na spravodlivé súdne konanie, ale iba vyslovenia porušenia materiálneho

základného práva, Ústavný súd predpokladá, že všeobecné súdy aplikovali zákonné ustanovenia ústavne konformným spôsobom a tieto aj ústavne konformným spôsobom aj interpretovali.¹⁶ Napríklad J. Drgonec¹⁷ k tejto problematike uvádza, že ak sa súd poskytnutia ochrany základným právam a slobodám zaručeným mimo čl. 46 až 50 zriekne z dôvodu, že je oprávnený posúdiť neústavnosť konania, resp. rozhodnutia všeobecných súdov, t.j. či v konaní pred nimi nedošlo k porušeniu princípov konania, treba nevyhnutne nastoliť otázku, či základné právo alebo sloboda zaručené článkami rozdielnymi od čl. 46 až 50 malo realizované právo na súdnu ochranu.

Zároveň je potrebné spomenúť, že existujú rozhodnutia Ústavného súdu, ktorými neodmieta poskytnúť ochranu materiálnym právam sťažovateľa (napríklad Nález ÚS SR z 30.3.2004, sp. zn. I. ÚS 193/03). Taktiež v čase od 1. júla 2001 do 1. januára 2002, kedy boli zrušené ustanovenia o podnete, avšak nová právna úprava o ústavnej sťažnosti ešte nenadobudla účinnosť, Ústavný súd viackrát konštatoval porušenie aj iného základného práva alebo slobody, ako je právo na súdnu ochranu, postupom a rozhodnutím všeobecného súdu (napr. I. ÚS 13/00, III. ÚS 24/01).

V niektorých rozhodnutiach Ústavný súd pripustil možnosť kontroly skutkových a právnych záverov všeobecného súdu: „...skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť premetom kontroly zo strany Ústavného súdu iba vtedy, ak vyvodené závery boli zjavne neodôvodnené, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody.“ (I. ÚS 13/00, I. ÚS 117/05, III. ÚS 151/05, III. ÚS 344/06). Za problém však považujem hlavne to, že Ústavný súd odmieta sťažnosť aj v prípade, že väzba medzi namietaným základným právom a zásahom do práva na spravodlivý proces sa v namietanom porušení napr. práva na slobodu prejavu implicitne nachádza (čo je aktuálne v mnohých prípadoch), ale sťažovateľ porušenie procesných princípov nenamietal.

Podľa môjho názoru je preto zložité uchádzať sa o ochranu svojho práva, ktoré bolo všeobecným súdom porušené, bez znalosti judikatúry Ústavného súdu v tejto oblasti.

Je teda potrebné sa zamyslieť nad otázkou, či interpretácia čl. 127 ods.1 zo strany Ústavného súdu Slovenskej republiky nie je príliš úzka a či ústavná sťažnosť je účinným prostriedkom ochrany základných práv a slobôd fyzických a právnických osôb.

¹⁶ Napr. MESZÁROS, L. *Princíp subsidiarity v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky*, In Princíp subsidiarity v rozhodovaní súdov-
www.viaiuris.sk, 2005, s.14.

¹⁷ DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*, 2. Vydanie, Šamorín, Heuréka, 2007, 1200 s.

Možnosť jednotlivca napadnúť neústavný právny predpis prostredníctvom konania o sťažnostiach, ak prostredníctvom tohto predpisu došlo k porušeniu základného práva alebo slobody.

Otázka oprávnenia jednotlivca napadnúť na Ústavnom súde právny predpis je neustále veľmi citlivou. Absencia takéhoto práva sa v Slovenskej republike často stáva predmetom diskusií odbornej verejnosti.¹⁸

Už od počiatku svojej rozhodovacej činnosti sa Ústavný súd Slovenskej republiky k tejto otázke vyjadroval negatívne.¹⁹ Pritom v jednotlivých európskych štátoch s centralizovaným modelom súdnej kontroly ústavnosti nie je takáto možnosť pre fyzické a právnické osoby výnimočná. Medzi tieto štáty patrí napríklad Nemecko, Rakúsko, Španielsko, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko a Česká republika. Toto oprávnenie sa realizuje buď prostredníctvom samotného konania o súlade právnych predpisov alebo konania o ústavnej sťažnosti, pričom jednotlivé štáty môžeme rozdeliť do troch skupín:

- tie, v ktorých môže jednotlivec napadnúť existenciu i aplikáciu právneho predpisu prostredníctvom ústavnej sťažnosti (Nemecko, Španielsko);
- tie, v ktorých sa 1. proti existencii právneho predpisu možno brániť v rámci konania o súlade právnych predpisov a 2. proti jeho aplikácii v rámci konania o ústavnej sťažnosti (Rakúsko Slovinsko);
- tie, v ktorých existuje len možnosť č. 1 (Maďarsko) alebo len možnosť č. 2 (Poľsko, Česká republika).²⁰

Súčasný právny stav na Slovensku je čiastočne kompenzovaný oprávneniami všeobecných súdov podať návrh na začatie konania, ak v súvislosti so svojou rozhodovacou činnosťou dospejú k názoru o nesúlade právneho predpisu, ktorý majú aplikovať, s právnym predpisom vyššej právnej sily alebo s medzinárodnou zmluvou (čl.

¹⁸ Pozri napr. KVASNIČKOVÁ, J. *Možnosť jednotlivca napadnúť na ústavnom súde právny predpis*. In *Justičná revue*, 54, 2002, č. 6-7, s. 679-694; PETRÍK, M. *K niektorým problémom konania pred Ústavným súdom*. In *Justičná revue*, 54, 2002, č. 1, s. 22-28; GAJDOŠÍKOVÁ, Ľ. – LUBY, J. – MOCHNÁČOVÁ, M. – OROSZ, L. – MACKO, R. *Rozširovanie právomocí Ústavného súdu Slovenskej republiky a aktuálne problémy rozhodovacej praxe*. In OROSZ, L. – DOBROVIČOVÁ, G. *15 rokov Ústavy Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ, 2007. s. 223 – 280.; JURÍK, R. *Ústavná sťažnosť v Rakúsku, Nemecku, Švajčiarsku a Lichtenštajnsku*. In *Bulletin Slovenskej advokácie*, Roč. 12, č. 5, 2006, s. 16-23.

¹⁹ PL. ÚS 1/93, PL. ÚS 1/94, PL. ÚS 4/99, PL. ÚS 6/99.

²⁰ KVASNIČKOVÁ, J. *Možnosť jednotlivca napadnúť na ústavnom súde právny predpis*. In *Justičná revue*, 54, 2002, č. 6-7, s. 688.

144 ods. 2 ústavy v spojení s čl. 130 ods. 1 písm. d) ústavy) v rámci konkrétnej kontroly ústavnosti, ako aj oprávnenie verejného ochrancu práv podať návrh na začatie konania o súlade právneho predpisu nižšej právnej sily s právnym predpisom vyššej právnej sily alebo s medzinárodnou zmluvou, ak jeho ďalšie uplatňovanie môže ohroziť základné práva alebo slobody.²¹ Tu je však potrebné uviesť si, že je na vôli všeobecného súdu, prípadne verejného ochrancu práv, či návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov podajú alebo nepodajú.

Myslím si, že by bolo potrebné zakotviť minimálne možnosť jednotlivca napadnúť neústavný právny predpis prostredníctvom konania o sťažnostiach, ak prostredníctvom tohto predpisu došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. Takouto úpravou by došlo k výraznému posilneniu ochrany zákonnosti a ústavnosti.

3. ÚSTAVNÁ SŤAŽNOSŤ V ČESKEJ REPUBLIKE – KOMPARATÍVNY POHĽAD

Právna úprava ústavnej sťažnosti v českej republike je zakotvená, rovnako ako v Slovenskej republike, v Ústave č. 1/1993 Sb. a v zákone č. 182/1993 Sb. o Ústavní súde. Rozdiel v oboch právnych úpravách je už na prvý pohľad zjavný. Zatiaľ čo úprava v Ústave SR je podrobná, Ústava Českej republiky v čl. 87 len „informuje“ o právomociach Ústavného súdu a podrobnejšia úprava je ponechaná na zákon.

Napriek tomu právna úprava v Českej republike je v mnohom podobná. Nie je to až tak prekvapujúce, vzhľadom na blízkosť našich právnych poriadkov v dôsledku dlhoročnej existencie v spoločnom štáte vzhľadom na to, že oba Ústavné súde sú konštituované ako súdne orgány ochrany ústavnosti²². Vymedzenie kompetencií Ústavného súdu ČR má však najbližšie k Spolkovému Ústavnému súdu SRN. Platí to tak pri vymedzení abstraktnej následnej kontroly ústavnosti, tak o kontrole konkrétnej, o kompetenčných konfliktoch, ústavných sťažnostiach a rozhodnutiach týkajúcich sa politických strán.²³

²¹ GAJDOŠÍKOVÁ, L. – LUBY, J. – MOCHNÁČOVÁ, M. – OROSZ, L. – MACKO, R. *Rozširovanie právomocí Ústavného súdu Slovenskej republiky a aktuálne problémy rozhodovacej praxe*. In OROSZ, L. – DOBROVIČOVÁ, G. 15 rokov Ústavy Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ, 2007. s. 231.

²² Pozri čl. 124 Ústavy SR a čl. 83 Ústavy ČR.

²³ BLAHOŽ, J. *Soudní kontrola ústavnosti: Srovnávací pohled*. Praha: ASPI Publishing, 2001. s. 449.

Zákon o Ústavním soudu, rovnako ako slovenský zákon nepripúšťa tzv. *actio popularis* – možnosť podať ústavnú sťažnosť za niekoho iného. Podľa § 72 ods. 1 zákona o Ústavním soudu ako predpoklad vyžaduje bezprostredné porušenie základného práva sťažovateľa ako účastníka konania, z ktorého vzišlo predmetné rozhodnutie. Nestačí ani hrozba zásahu (porušenie) v budúcnosti (napríklad v nasledujúcich voľbách). Nie je vylúčený dopad priaznivého výsledku ústavnej sťažnosti na iné osoby podľa zásady tzv. *beneficii cohaesionis* na základe § 150 Trestného rádu (III. ÚS 188/99 a IV ÚS 247/05).²⁴

Odišne postupujú Ústavné sudy SR a ČR aj v prípade smrti sťažovateľa. V takomto prípade Ústavný súd ČR primerane uplatní postup podľa Občianskeho súdneho poriadku. V prípade úmrtia teda Ústavný súd preruší uznesením konanie o ústavnej sťažnosti a vyčká, kým bude z dedičského konania zrejmé, kto je právnym nástupcom sťažovateľa. Potom vydá uznesenie, s kým bude pokračovať v danom konaní. Musí byť pritom slnená podmienka prípustnosti prechodu namietaného práva či slobody na dediča, pričom o tom rozhoduje sám Ústavný súd. Naopak slovenský Ústavný súd vyslovil, že „na preskúmanie porušenia základných práv zomrelých fyzických osôb nemá právomoc“.²⁵

Nepochybne lepšie sa vyrovnal český zákonodarca s problematikou vedľajšieho účastníctva. Kým slovenský zákon o ústavnom súde obsahuje len všeobecnú úpravu vedľajšieho účastníctva v § 21 ods. 2²⁶ a pri ústavnej sťažnosti naňho nepamätá, český zákon pomerne precízne rozpracúva túto otázku v § 76 ods. 2 a 3. V tomto smere by sa slovenský zákonodarca mal nepochybne inšpirovať právnou úpravou v Českej republike.²⁷ Je pritom zaujímavé, že znenie § 51 zákona o Ústavnom súde účinné do 19.3. 2002 problematiku vedľajšieho účastníctva upravovalo v ods. 2: „Ústavný súd môže priznať postavenie vedľajšieho účastníka konania osobám, ktoré preukážu právny záujem o výsledok konania.“ Je logicky nepochopiteľné, prečo bolo toto ustanovenie vypustené, keďže si naopak vyžadovalo doplnenie.

²⁴ FILIP, J. Čl. 87 (*Kompetence Ústavního soudu*). In BAHÝLOVÁ, L. – FILIP, J. – MOLEK, P. – PODHRÁZKÝ, M. . SUCHÁNEK, R. –ŠIMÍČEK, V. – VYHNÁNEK, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha: LINDE, 2010. s. 1121.

²⁵ Pozri napr. II. ÚS 191/04.

²⁶ § 21 ods. 2: „*Vedľajšími účastníkmi konania sú osoby, ktorým toto postavenie priznáva tento zákon, ak sa tohto postavenia nevzdajú. Majú v konaní rovnaké práva a povinnosti ako účastníci konania, konajú však iba sami za seba.*“

Odlišnosť nájdeme aj v prípade koncipovania späťvzatia ústavnej sťažnosti. Kým slovenský zákon umožňuje Ústavnému súdu rozhodnúť, že späťvzatie sa nepripúšťa, najmä ak sťažnosť smeruje proti takému právoplatnému rozhodnutiu, opatreniu, alebo inému zásahu, ktoré mimoriadne závažným spôsobom porušujú základné práva alebo slobody sťažovateľa (§ 54), v českom zákone takáto úprava chýba. Obmedzuje sa totiž len na úpravu zastavenia konania v § 77.²⁸ Napriek tomu však Ústavný súd ČR už odmietol návrh na späťvzatie ústavnej sťažnosti, v ktorej sa v zmysle § 74 zákona o Ústavním soudu navrhovalo preskúmanie ústavnosti zákona.²⁹ V tomto prípade dal Ústavný súd do popredia záujem právneho štátu na uskutočňovaní funkcie ochrancu ústavnosti.

Otázka lehoty na podanie ústavnej sťažnosti je na rozdiel od slovenskej právnej úpravy koncipovaná ako numericky daný počet dní - 60. Možno povedať, že česká úprava je v tomto smere špecifickejšia, aj keď na prvý pohľad nepredstavuje výrazný rozdiel. Zákomom č. 83/2004 Sb. bola zmenená pôvodná dikcia ustanovenia § 72 ods. 2 zákona o Ústavním soudu, predstavujúca typický „chyták na advokátov“, podľa ktorého lehota na podanie ústavnej sťažnosti za začínala dňom doručenia rozhodnutia o poslednom prostriedku, ktorý zákon k ochrane práva poskytuje, ak niet takého prostriedku, dňom, kedy došlo k skutočnosti, ktorá je predmetom ústavnej sťažnosti, a teda sa táto lehota počíta až od nasledujúceho dňa. Tým bol odstránený iracionálny rozdiel od všeobecnej úpravy počítania lehôt v Občianskom súdnom poriadku a do citovanej zákonnej lehoty sa preto nezapočítava deň doručenia príslušného rozhodnutia, resp. deň, kedy došlo k rozhodnej skutočnosti.³⁰

Za najvýraznejší rozdiel medzi súčasnými právnymi úpravami ústavných sťažností v Českej a Slovenskej republike predstavuje zakotvenie § 74 do českého zákona o Ústavním soudu: „Spolu s ústavnou sťažnosťou môže byť podaný návrh na zrušenie zákona

²⁸ „Ústavnú sťažnosť môže sťažovateľ vziať späť len do okamihu, kým sa Ústavný súd odoberie na záverečnú poradu; v takom prípade Ústavný súd konanie zastaví.“

²⁹ Pl. ÚS 8/95: „ Ústavný súd preskúmal... návrh na späťvzatie ústavnej sťažnosti, ktorá sa opiera o § 74 ZÚS, navrhuje preskúmanie...ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. Došiel k záveru, že je treba späťvzatie návrhu odmietnuť... V § 68 ods. 2 je nepriamo zakotvená zásada oficiality pre postup Ústavného súdu. Z ustanovení priamo vyplýva povinnosť Ústavného súdu...prejednať každý návrh na preskúmanie ústavnosti, poprípade zákonnosti právneho predpisu, pokiaľ návrh nebol odmietnutý...V už začatom konaní je zdôraznený záujem právneho štátu na uskutočňovanie funkcie ochrany ústavnosti.“

³⁰ FILIP, J. – HOLLÄNDER, P. – ŠIMÍČEK, V. Zákon o ústavním soudu. 2. Vydání. Praha: C.H. BECK, 2007. s. 502.

alebo iného právneho predpisu alebo ich jednotlivých ustanovení, ktorých uplatnením nastala skutočnosť, ktorá je predmetom ústavnej sťažnosti, ak podľa tvrdenia sťažovateľa sú v rozpore s ústavným zákonom, poprípade so zákonom, ak ide o iný právny predpis.“

Účelom zavedenia možnosti jednotlivca napadnúť neústavný právny predpis prostredníctvom konania o sťažnostiach, ak prostredníctvom tohto predpisu došlo k porušeniu základného práva alebo slobody, bolo priblížiť právnu úpravu tejto oblasti medzinárodnému štandardu. To potvrdzuje aj dôvodová správa k § 74 : „Návrh vychádza z toho, že aj s ohľadom na jednotlivé medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách tak, ako sú príslušnými medzinárodnými inštitúciami vykladané a aplikované, je potreba zaistiť aj jednotlivým osobám prístup k Ústavnému súdu s návrhmi na zrušenie právnych predpisov za zhora uvedených podmienok. Nedostatok takejto úpravy by mohol viesť k tomu, že sťažovatelia sa s návrhmi smerujúcimi proti vnútroštátnemu právu budú obracať priamo na príslušné medzinárodné inštitúcie.“

Zakotveniu tejto možnosti v Českej republike pripísala tamojšia odborná verejnosť „celkom mimoriadny význam pre demokratický vývoj právnej kultúry“ a označila ho za „výrazný zvrät v ponímaní vzťahov medzi občanom a štátom“. Zrejme po prvý raz sa totiž umožnilo, aby jednotlivec svojím úkonom priamo vyvolal právne konanie, v ktorom sa o jeho návrhu na zrušenie zákona (alebo jednotlivých ustanovení) súdnym spôsobom rozhoduje. Dovtedy bolo možné využiť len petície alebo iné právne nezáväzné podnety, sťažnosti, oznámenia a pod. (smerujúce k subjektom oprávneným podať návrh na zrušenie), ktoré takýto účinok nemali.

4. NA ZÁVER...

Právne úpravy ústavných sťažností sú v oboch štátoch v mnohom veľmi podobné, avšak nachádzame tu aj niekoľko podstatných rozdielov. Slovenský zákonodarca musí priznať, že sa od českého má čo učiť. Základné rozdiely vyplývajú podľa môjho názoru najmä z toho, že poňatie a kompetencie Ústavného súdu ČR sa najviac približujú Ústavnému súdu SRN (Nemecká úprava kompetencií Spolkového ústavného súdu je totiž všeobecne považovaná z hľadiska legislatívnej techniky za jednu z najprepracovanejších a najrozvinutejších³¹).

Za najvýraznejší deficit slovenskej právnej úpravy považujem nemožnosť jednotlivca napadnúť neústavný právny predpis prostredníctvom konania o sťažnostiach, ak prostredníctvom toho predpisu došlo k porušeniu základného práva alebo slobody.

³¹ OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B. Základy teórie konštitucionalizmu. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. S. 484-485.

Literature:

BALOG, B.: Vzťah Ústavného súdu Slovenskej republiky a všeobecného súdu pri konaní o ústavnej sťažnosti – pod dojmom jedného nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky a jedného rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, In: Justičná revue, 61, 2009, č. 2, s. 259-273.

DLUGOŠOVÁ, Z.: Princíp subsidiarity a jeho prejavy v rozhodovaní Ústavného súdu Slovenskej republiky, In Princíp subsidiarity v rozhodovaní súdov- www.viaiuris.sk, 2005. s. 7-11.

DOBRÍK, E. K otázke subsidiarity v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. In: 15 rokov Ústavy Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ, 2008. s. 280-287.

DRGONEC, J. Ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010. 416 s.

DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár, 2. Vydanie, Šamorín, Heuréka, 2007, 1200 s.

FILIP, J. – HOLLÄNDER, P. – ŠIMÍČEK, V. Zákon o ústavném soudu. 2. vydání. Praha: C.H. BECK, 2007. 929 s.

GAJDOŠÍKOVÁ, E. – LUBY, J. – MOCHNÁČOVÁ, M. – OROSZ, L. – MACKO, R. Rozširovanie právomocí Ústavného súdu Slovenskej republiky a aktuálne problémy rozhodovacej praxe. In OROSZ, L. – DOBROVIČOVÁ, G. 15 rokov Ústavy Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ, 2007. s. 223 – 279.

JURÍK, R. Ústavná sťažnosť v Rakúsku, Nemecku, Švajčiarsku a Lichtenštajnsku. In Bulletin Slovenskej advokácie, Roč. 12, č. 5, 2006, s. 16-23.

KUPCOVÁ, Z. Účinnosť ústavnej sťažnosti z pohľadu lehoty na jej podanie. Justičná revue, 55, 2003, č. 5, s. 503 – 513.

KUPCOVÁ, Z., PECNÍKOVÁ, M.: Ústavný súd Slovenskej republiky a princíp subsidiarity, In: Justičná revue, 2003, č.6-7, s. 612-628.

KVASNIČKOVÁ, J. Možnosť jednotlivca napadnúť na ústavnom súde právny predpis. In Justičná revue, 54, 2002, č. 6-7, s. 679-694.

MAZÁK, J. Otvorené otázky právnej úpravy konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. In: Ústavnosť a politika, č.1, 1999. s. 7-18.

MAZÁK, J.,GAJDOŠÍKOVÁ, E.: Ochrana základných práv a slobôd na základe sťažnosti podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky, In: Právny obzor, č.3, 2002, s. 195.

MESZÁROS, L.: Princíp subsidiarity v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky, , In Princíp subsidiarity v rozhodovaní súdov- www.viaiuris.sk, 2005, s.14.

OROSZ, L. – SVÁK, J. – BALOG, B. Základy teórie konštitucionalizmu. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. 544 s.

PALÚŠ, I. - SOMOROVÁ, Ľ. Štátne právo Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ, 2008. 558 s.

PETRÍK, M. K niektorým problémom konania pred Ústavným súdom. In Justičná revue, 54, 2002, č. 1, s. 22-28.

VALKO, E., TOMLAINOVÁ, A.: Ústavná sťažnosť podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky, In: Justičná revue, 2004, č. 12, s. 1316-1329.

Contact – email
lucia.nedzbalova@gmail.com